

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΤΥΠΩΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΕΙΟΝΤΙ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
1928

Ε.Υ.Δ. της Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΜΑΞΙΜΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚΟΣ

ΚΑΤΑ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΚΛΗΘΕΝΤΟΣ ΣΚΥΛΛΟΣΟΦΟΥ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΠΟΣΤΗΣΑΝΤΩΝ ΑΥΤΩ ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ ΕΝ ΕΤΕΙ 1611

ΜΕΤΑ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Δ. Φ. Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α'

*Βίος καὶ δράσις Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου
ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἰωαννίνοις.*

Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος ἦτο εἰς τῶν διαπρεπεστάτων ὀρθοδόξων θεολόγων καὶ ἱεροκηρύκων τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 15' καὶ τῆς πρώτης εἰκοσαετίας τοῦ 16' αἰῶνος.

Περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως, τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ σοφωτάτου τούτου ἀνδρὸς δὲν ἔχομεν ἑπαρκεῖς πληροφορίες.

Ἐκ τοῦ προλόγου τῶν ἀνεκδότων εἰσέτι Ὀμιλιῶν του εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ μαθαίνομεν ὅτι ἦτο μαθητὴς τοῦ ἐπιφανοῦς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου τοῦ Πηγᾶ¹. Τῷ 1590 διέτριβεν ἐν Βενετίᾳ πρὸς ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του², ἔνθα ἐσπούδαζε καὶ ὁ μετέπειτα ἀναδειχθεὶς περικλεῆς Πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις, σταλεὶς μετ' ἐκείνου πάντως ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μελετίου. Ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1603³ ἦτο

¹) Τὸν Πρόλογον τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Μαξίμου, ἰδὲ ἐν ἡμετέρῳ Παλαιογραφικῷ Ἐργάνῳ (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1914) σελ. 75 κέ.

²) Ν. Κατράμη Φιλολογ. Ἀνάλεκτα Ζακύνθου (1881) σ. 122 κ. ἑ.—Β. Μυστακίδης ἐν Πανασσῷ τ. 10ῳ (1886) σ. 165 κέ.

³) Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 40 (128, 355) κώδικι τῆς Πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καίρου φέρεται «Τέλει ἐχρήσατο τὸ παρὸν α -η ἐπὶ δεκάτῃ τοῦ ρφ'η' (=1598) ἔτους τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ ζυζ' κοσμογονίας ἡμέρα ςη ἐν Ἀλεξάνδρου ὑπὸ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου Ἀλεξανδρείας». Πρὸβλ. Gardthausen σ. 257. Γ. Χαριτάκη, Κατάλογος χρονολογημένων κωδίκων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καίρου ἐν Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν ἔτος Δ' (1927) σ. 1529.—Ἐν Σπυρ. Λάμπρου Κατάλογῳ τῶν

ἀρχιδιάκονος τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου καὶ διδάσκαλος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἶτα δὲ μέγας λογοθέτης τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἀνεψιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ ἀποθιώσαντος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1603 Πατριάρχου Μελετίου τοῦ Πηγᾶ.

Κατὰ Μάϊον τοῦ 1608 ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ἀπέστειλε τὸν Μαξίμον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ ἐν μεγάλαις χρεαίαις εὐρισκομένου πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, συστήσας αὐτὸν δι' ἐπιστολῶν θερμῶν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Νεόφυτον καὶ ἄλλους ἐξέχοντας κληρικούς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ὁ Κύριλλος ἐξαίρει τὴν σοφίαν τοῦ Μαξίμου ¹.

¹ Ἀγιορειτικῶν κωδίκων (Cambridge 1900) ἀρ. 4473 (352 τῆς Μονῆς Ἰβήρων) εἰς τὸ τέλος τῶν ἔργων Μελετίου Ἀλεξανδρείας ἀέρεται «Ἐν Αἰγύπτῳ γὰρ ἔτει σωτηριῶ (=1603) χειρὶ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν ἰδίων γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας κυρίου Μελετίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν κθ' Ἰουλλίου» - Πρὸβλ. καὶ Ἀνδρον. Δημητροκοπούλου Προσθήκας καὶ Διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελλην. Φιλολογ. Κ. Σάθα σ. 35.

¹ Τὰς ἐπιστολάς Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ κώδικος τοῦ Βαταβικοῦ Λογδούνου ὁ Aymon τῷ 1708 καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Lettres anecdotes de Cyrille Lucar*, Amsterdam 1718. Εἶτα ἐδημοσίευσεν αὐτάς ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος τοῦ Λογδούνου συμπληρώσας τὴν συλλογὴν καὶ ἐξ ἄλλων Βιβλιοθηκῶν ὁ E. Legrand ἐν *Bibliographie Hellénique* Paris 1896 t. IV ἀπὸ σελ. 175 κ. ε. - Πρὸβλ. καὶ Σ. Λάμπρου Ν. Ἑλληνομνήμ. τόμ. IB' σ. 417 κ. ε. καὶ τόμ. IΓ' σ. 137. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται περιέχονται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 10 κώδικι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, ὃν περιέγραψεν ὁ Α. Παπαδόπουλος - Κεραμεὺς ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ Κ-ΚΙ' τόμου τοῦ Ἑλ. Φιλ. Συλλόγου (1892) σ. 82 κ. ε. Ἐξ αὐτοῦ ἀνεδημοσίευσamen καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ *Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ* ἡμῶν σελ. 78 ἀποσπάσματα τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Μαξίμον. - Λίαν ἐνδιαφερόμενοι εἶναι αἱ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Legrand ὑπ' ἀρ. 60, 70, 71, 72 «ἐξ Αἰγύπτου ξρις, (1606) Σκιρροφοριῶνος εἰκάδι» ἐπιστολαί, ἢ ὑπ' ἀρ. 73 «Σκιρροφοριῶνος ἐνάτη ἐπὶ εἰκάδι, ἢ ὑπ' ἀρ. 74 «Κύριλλος Μαξίμω ξρις» Ἐκατομβαιῶνος δεκάτη, ἢ ὑπ' ἀρ. 76, 77 καὶ 78 ξρις Ἐλαφηβολιῶνος ἐνάτη Ἰσταμένου καὶ ἢ ὑπ' ἀρ. 79 «Κύριλλος Μαξίμω τῷ Ἱερομονάχῳ ἐν Αἰγύπτῳ ξρις Μουνυχιῶνος ἐνάτη ἐπὶ εἰκάδι», Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 72 ἐπιστολῇ (Legrand *Bibl. Hel.* IV σ. 218—9) ὁ Κύριλλος πρὸς τὸν Ἱερομόναχον Ἀβρανοῦμ (εἰς Κωνσταντινούπολιν) γράφει: «Μαξίμος ἀφίκεται πρὸς ὑμᾶς ὑπηρεσίας πληρώσων, πῆ μὲν ἰδίας, πῆ δὲ ἡμετέρας, ὑμῶν δὲ τῶν φίλων ἀπολαύσων τῆς παρουσίας, καὶ οὗ ἡμῖν ὑστερεῖσθαι εἴμαρται ἀπωκισμένοις αὐτὸς τρυφήσει ξυνδιατρίβων ὑμῖν καὶ συνεχῶς ἀκούων τῶν αὐτόθι σοφῶν, καὶ ἀφθονέστερον τὸ γλυκὺ μάθημα τῆς φιλοσοφίας ἀντλῶν. Τοῦτο δ' ἔσται νῆ τὴν ἀλήθειαν, ὃ καὶ τὰ μάλιστα εὐφρανεῖ τὸν ἄνδρα μόνον εἰπου τι ἀξίον τῆς ἐκείνου γένηται ἀκοῆς. Ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὐδ' αὐτὸς ἀγνοεῖς ὅσον δέξῃ καὶ πρὸς ἑκατέραν τὴν φιλοσοφίαν ἐπιτήδειος πέφυκε κάκ πρώτης ἀφετηρίας οὗ δύσκολον εἶδέναι αὐτῷ τίς ἂν ᾖ, ᾧ ἀρμόσειε καὶ τῶνομα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ σοφοῦ» εὐ δ' ὁμως ἔξει κοινωνὸν ἐν πάσι καὶ σπουδάζων καὶ σπουδαζόμενος καὶ εἰπου δεήσεις καὶ συμφοιτητήν». — Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 70 (Legrand *Bibl. Hel.* IV σ. 246) ὁ Κύριλλος γράφει Μιχαήλῳ τῷ Ἐκκλησιάρχῳ: «Ὁ λογιώτατος Μαξίμος ὁ ἡμέτερος λογοθέτης, ἄνθρωπος Ἑλλήν καὶ παιδείας μετέχων τῆς ἀληθοῦς στέλλεται ἐφ' ὑμετέραν χρείαν... φιλήσεις δὲ τὸν ἄνδρα καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν σοφίαν, καθ' ἣν ἀξίος πρὸς ὄντως οὖν ἀμιλλᾶσθαι τῶν αὐτόθι...». — Ἐν τῇ 71 «Τοῖς ἀπανταχοῦ (Legrand σ. 247)

Κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Μάξιμος περιπασὼν εἰς χεῖρας πειρατῶν Φράγκων καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Ἰταλίαν ἐστερήθη τῶν πάντων, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου¹.

Ποῦ μετέβη εὐθὺς ἐξ Ἰταλίας ὁ Μάξιμος καὶ πόθεν ἔγραψε τῷ Πατριάρχῃ Κυρίλλῳ ἄλοφυρόμενος διὰ τὴν συμφορὰν τοῦ καὶ ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς Αἴγυπτον, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ἀπαντῶν τῷ Μαξίμῳ τῇ 29 Μαρτίου 1609 τὸ μὲν παραμυθεῖται αὐτὸν δι' ὅσα ἔπαθε κατὰ τὸ ναυάγιόν του, τὸ δὲ καὶ πικρῶς ἐλέγχων αὐτὸν τῷ ὑποδεικνύει νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς Αἴγυπτον, ὅπου εἶναι ἀνεπιθύμητος².

«... Ἀναγκαζόμεθα ἀποστεῖλαι τὸν λογιώτατον μέγαν λογοθέτην τοῦ ἀγιωτάτου καθ' ἡμᾶς θρόνου, τὸν κύριον Μάξιμον, τοῖς παροῦσιν ἐφοδιαζόμενον ἡμετέροις πατριαρχικοῖς γράμμασιν, εἰ καὶ ἀρκετὴ ἦ τε σοφία τοῦ ἀνδρός καὶ ἡ γλῶττα πᾶσιν ὑμῖν τὰ καθ' ἡμᾶς ἐξηγήσασθαι, καὶ εἰς οἶκτον τὰ ὑμέτερα σπλάγγνα κινήσαι...»

¹) «Ἀβδακὸν τῷ Ἱερομονάχῳ Κυρίλλῳ.

Οὐδέ σε ἀγνοεῖν οἶμαι, παρὰ τῶν πρὸς ὑμᾶς ἀφιξαμένων ἀκούσαντα, οἷα περισπάρῃ συμφορᾷ, οὐ πρὸ πολλοῦ, Μάξιμος ὁ διδάσκαλος τῶν νηῶν τι ἐπιβὰς τ(ῶν) βασιλικῶν, καὶ πλέων εὐθὺ τῆς βασιλευούσης ὅσον δ' ἀπροσδόκητον τοσοῦτον χεῖρον ἦν τὸ κακόν, ὃ μέχρι καὶ τούτου οὐκ ἔληξεν, ἐπεὶ μὴ ἀφεθεὶς ἐν τινι τόπῳ ἐξελθεῖν τῶν ἐγγύς που κειμένων, καὶ παρακληθῆναι, ὡς εἰκὸς γυμνὸν ἀν(θρώπ)ον, καὶ τῶν ἰδίων ἀπάντων ὑστερημένον. ἠπειχθη παρὰ τῶν τὸν Θεόν μὴ φοβουμένων ἐκείνων ληστῶν. τὴν Ἰταλίαν ποντοποροῦντα ζητεῖν, καὶ περινοστεῖν μετὰ καὶ ἄλλων, οὓς εἶχε παρ' ἑαυτῷ, καὶ κηδεμονί(ας) τῆς παρ' ἐκείνου δεομένων. Οὐδ' οἶδαμεν πῆ νῦν Μάξιμος, ἢ τί πράττει· προσδοκῶμεν δὲ καθ' ἡμέραν, εἰπου καὶ ἀκούσαιμὲν τι ἀγαθόν, καὶ τῷ Κυρίῳ εὐχαριστήσαι. Ἐκείνῳ παρεῖξαμεν καὶ γράμματα πρὸς σέ, ἀλλ' ἐκ τοιαύτης αἰτίας ἀπώλετο... Ἐρρωσο Ζοιζ' Ἐλαφρηβολιδῶνος ἐνάτη Ἰστομένου». (Legrand Bibl. Hel. t. IV σ. 264 ἐπιστολὴ 77η. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχῃν Νεόφυτον Legrand, ἐνθ. ἀν. t. IV σ. 268—4 καὶ πρὸς τὸν Μέγαν Ἐκκλησιαρχῆν Μιχαῆλον σελ. 255).

²) Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη (ὑπ' ἀρ. 79 Legrand Bibl. Hel. t. 289) ἔχει ὧδε:

«Κύριλλος Μαξίμῳ τῷ Ἱερομονάχῳ

Οὐκ οἶμαι δεῖν σε πάντως διδαχθῆναι, ὑποκεισθαι μεταβολῇ τὰ ἀν(θρώπ)ινα, ἐπεὶ τοιοῦτῳ ποτὲ πρὸς ἡμᾶς καὶ αὐτὸς ἐχρήσῃ ἐπιχειρήματι, ἐν Δαμασοῦ ὄντας, ὅτε δι' ἐπιστολῆς ἐπειράσῃ τὴν ἡμετέραν λύπην παραμυθεῖσαι, γράψας μόνων τῶν ἀγεινήτων εἶναι τὸ ἀμετάβλητον, καὶ ὅσα καθεξῆς. Τοῦτο δὲ σιωπῇ παροδοῦναι, καὶ μάλ' εἰκότως οὐχ ἦγῃμαι. Πῶς τοσοῦτον φιλοσοφήσας τότε περὶ τῆς τῶν γηίνων μεταβολῆς, νῦν ὡς περ σεαυτοῦ, ἢ τῶν πρὸς σὺ πρὸς ἡμᾶς ἐπιληθεὶς, ἀθυμεῖς ἐν οἷς γράφεις, καὶ κατολοφύρη, λίθῳ συμφορᾷς προσκόψας μικρῷ, καὶ ἡλῶ τύχης οὐκ ὀξέως ἐτομωμένῳ περιπαρεῖς; ἢ οὐκ ἦν δυνατὰ, ἀνδρὸς σοφίαν ἐπαγγελλομένου, μετακινήσαι ψυχὴν, γενναίαν εἶναι ὀφείλουσαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις. Ὁ γὰρ χεῖρον ἦν ἐν τοῖς σοῖς δεινοῖς, ὃ κίνδυνος ἦν· τοῦ δὲ κινδύνου ἀποδράντος ἐν ἀκαρεῖ, καὶ σοὶ μὲν ἐποπειλήσαντος ἐν ἀρχῇ, ὑστερον δὲ προσελάσαντος¹, οὐκ ὄφειλες ὑπερβαλλόντως ἀγανακτεῖν.

¹) Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 10 κώδ. τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου, ἀντὶ τοῦ παρὰ Legrand προσγράψαντος.

Ε. Μ. της Κ. τ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Περαιθὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ὁ Μάξιμος ἐγκατεστάθη εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα εὐρίσκομεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἔτος 1611, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ στάσις τοῦ Διονυσίου, μέχρι τοῦ 1615. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Μάξιμος ἐδίδασκε πιθανῶς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Φιλανθρωπινῶν καὶ ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον¹⁾. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι κατήρτισε μεταξὺ ἄλλων λόγων καὶ τὸ κείμενον τῶν ἀξιολόγων αὐτοῦ *Ὁμιλῶν εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ*²⁾.

Πότε ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων ὁ Μάξιμος, ποῦ μετέβη καὶ πῶς

ὥστε καὶ κωλυθῆναι σε (ὡς φησὶ) ὑπὸ τῶν δσκούων ὅσα σοι ξυνέβη, πρὸς ἡμᾶς γράψαι. Οὐκ ἄλλως γὰρ εἰῶθεν, ἐξ ὧν ὀρώμεν φέρεσθαι τὰ ἡμέτερα, ἃ πῆ φύγη τις, ὥστε πρσκαίρα καὶ φθαρτὰ καὶ πάσης δυσθεραπέυτου ἀνωμαλίας μετέχοντα μὴ κατανοεῖν; καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθὸν ἔστι πεποιθένα ἐπὶ Κ(ύριον) τῶν λοιπῶν καταφρονήσαντας, καὶ θαλάσσης ἠχρῦσης, καὶ γῆς τυρασσομένης, ἐκεῖνον ἔχειν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν καὶ κατιφυγῆν, δύσκολον τότε τὰ κακὰ διελθεῖν τῶν ὀστέων, εἰ καὶ μέχρι σαρκ(ός). Εἰ δέ σοι βίρῦ ἔδοξε γυμνωθῆναι, κᾶν τούτῳ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν πῶσις ἔδει σου κουφίσαι τὸν λογισμόν, ὑπὸ τῶν ληστῶν πᾶσαν τῆς πρσκαίρου ζωῆς ταύτης τὴν ἐλπίδα ἀφαιρεθέντων, ὧν τινὰς καὶ αὐτὸς εἰς Ἀλεξάνδρειαν πλέοντας καὶ ἀποπλέοντας οὐδαμῶς ἀγνοεῖς. Ἰδί δέ τὸ ὕστερηθῆναι τῶν ὧν μετὰ σεαυτοῦ εἶχες βιβλίων, τὰ βιβλίε κλήν ὀλίγων σὰ οὐκ ἦν, τῆς ἐκκλησίας ἦν, καὶ ἀπώλεσας οὐ σὺ ἀλλ' ἡ ἐκκλησία, ὅσα εἶχες ἀνευ εὐλογίας λαθῶν, ἀφ' ἡμῶν κρύψας | ὅσα χειρόγραφα ἦν, καὶ τοῦ τύπου τὰ ἐκλεκτὰ, ναὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν Στρωματέα τοῦ μακαρίτου, ὃν ἔλεγες ἐτασθεῖς παρ' ἡμῶν, πυρὶ ἀναλωθῆναι, εἶτα σὸν γραμματίον εὑρεθέν, ἐν ᾧ μετὰ ἄλλων βιβλίων, ἐξ Ἀλεξάνδρειαν παρὰ σοῦ σταλέντων, καὶ ὁ Στρωματέα; τοῦ Μελετίου ἐσυνάπτειτο, ἠλεγξε τὴν σὴν προαίρεσιν, ἣεις ἐμοὶ μὲν καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ἐγνώσθη οἷως δέεσται πρὸς τὴν ἡστέραν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐκφαντικώτερον, ἐξ ἧς ἐνδομυχαῖτό σοι βουλή; ἠλικόκι τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Σιναίου Ὁρους ἐπιναυθῆναι, λόγοις ἀφρόνων πεισθέντι καὶ νῦν παρ' ἐκείνοις παροιμία τὸ πρᾶγμα, καὶ τινος ἠκουσα τῶν ἐξ αὐτῶν, παρόντων καὶ ἄλλων, εἰπόντος αὐτολεξεί: «τοσοῦτου ἀξίον εἶναι τὸ πτραχῆλιον ἐνό; ἐκίστου ἱερομονάχου τῶν ἡμετέρων καὶ Γραμματικὴν μὴ εἰδότος, ὡς καὶ τοῦ ἐπιστήμονος» καὶ διὰ σὲ πάντως τὸν λόγον ἐπέγνων εἰρησθαι. Γράφω δέ σοι τοῦτο ἵνα καταλάβῃς ὅσον σοι κέρδος ἐκ τούτου, καὶ ὅπως σκοπὸς μοι σημεῖναί σοι, ὅτι πάνυ σεαυτῷ θυρρήσας πάσχεις ὅσα πάσχεις, καὶ χεῖρω σοι παραχωρηθήσεται εἰ μινεῖς ἀδιόρθωτος, ὃ σοι ἀπεύχομαι. Καὶ νῦν ἐν οἷς ἐπαθες, ἀπολέσας ἃ εἶχες, οὐ δεῖ σε λυτεῖσθαι· ὀλίγα γὰρ ἦν τὰ σὰ καὶ μὴ δυσχέραινε ταῦτα παρ' ἡμῶν ἀναγινώσκων· Κρίνω γὰρ σοι μᾶλλον δηλῶσαι, ὃ τι ἀληθές ἐστιν ἢ κρύψαι· ὡς καὶ περὶ τῆς ἧς γράφεις σῆς ἐλεύσεως, ἣτις ἐμοὶ οὐ καταθύμιος ἔσται, βαθεῖαν ἄγοντι εἰρήνην ἀπόντος σου, ἧς οὐκ ἠξιώθην παρόντος. Ὅθεν σοι κατ' ἀπόφασιν γράφομεν, εἰ μὲν ἄλλοθι ἀναπαυθῆναι δυναθῆς (ὡς καὶ δύνασαι) ἀπόστηθι τῆς ἡμετέρας συνοδίας, ἢ οὐ μέχρι τέλους κᾶν ὀλίγον χρόνον, καὶ ἀπέχοντά σε φιλήσομεν, καὶ ὀπη σοι δυναθῶμεν χεῖρα ὀρέξαι αἰτηθέντες, οὐ παραβλέπομεν· εἰ δέ ἀνακάμψαι πρὸς ἡμᾶς βουληθῆς, σὲ οὐ τοιοῦτον βουλόμεθα, οἷον εἶχομεν, ἀλλὰ ταπεινότερον καὶ ὕπῆκοον ἐν πᾶσιν, ὡς δεῖ δούλον καὶ ὕπῆρέτην ὑπακούοντα δεσπότη. Καὶ πρὸς τούτοις τὸν σὸν ἀνεψιὸν ἀπὸ σοῦ πέμψον, λαθὴ γὰρ ἔσται σκανδάλου. Ταύτης οὖν τῆς ἡμετέρας βουλῆς ἡσθημένος, ἀγαθῇ τύχῃ ἀνάκαμπε καὶ προσδοκῶμέν σε· Ἐρρωσο·

Ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰριε' Μουνυχιῶνος ἐνάτη ἐπὶ εἰκάδι. [= 29 Μαρτίου 1609].

¹⁾ Ἰδὲ Στηλιτευτικὸν κατὰ Διονυσίου σελ. 197.

²⁾ Ὁ Ν. Τσαγαράς ἐν Παρνασσῷ τόμ. 10ῳ (1886) σελ. 185 κ.έ. γράφει: «Ὁ Μάξι»

διήλθε τὸν μετέπειτα βίον του δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Κατὰ τὸ 1620 φαίνεται ὅτι ἔζη ἐν Ἱεροσολύμοις¹ κατὰ δὲ τὸ 1621 φαίνεται ὅτι διέτριβεν ἐν Ἑλλάδι, πιθανῶς δὲ ἐν Πελοποννήσῳ².

**Συγγράμματα Μαξίμου.—Ὁ Στηλιτευτικός λόγος
κατὰ Διονυσίου εἰς Ἰωάννινα.**

Ὁ Μάξιμος συνέταξε πολλὰς ἀξιολόγους πραγματείας, θεολογικὰς τὸ πλεῖστον, αἷ ἀναφέρει ὁ Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων³ ὁ Ζαβείρας⁴, ὁ Ph. Meyer⁵ λεπτομερέστερον, καὶ ἄλλοι. Τινὲς ἐκ τῶν μὴ μνημονευομένων διατριβῶν τοῦ Μαξίμου φαίνονται ἐν τοῖς κατωτέρω ἀναφερομένοις Ἀγιορειτικοῖς Κατάλογοις τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου ἡμῶν Σπ. Λάμπρου, καὶ τῷ κώδικι τοῦ ἐν Κ/πόλει Ἀγιοταφιτικοῦ Μετοχίου.

Ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουσι μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Μαξίμου τὸ *Κατὰ Δατίνων ἐγχειρίδιον*, ἐκδοθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1708, καὶ αἱ ἀνέκδοτοι εἰς τὰς Κυριακὰς δλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑβδομήκοντα τέσσαρες ὀμίλια, ὧν τὸ κείμενον, ὡς εἴρηται, κατήρτισεν ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1614⁶.

μος οὗτος ἐκ ποίου μέρους τῆς Πελοποννήσου κατήγετο δὲν γινώσκω, διότι οὐδεὶς λέγει περὶ τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ πατρίδος... ἐκ τῶν ἐρευνῶν μου τοῦτο μόνον ἐξηκρίβωσα, ὅτι διηύθυνε τὴν ἐν Ἰασιῳ ἐλληνικὴν σχολήν, ὅπου ἐκλήθη ἡ ἐστάλη νὰ διευθύνῃ τὴν τῶν Φιλανθρωπινῶν ἐν τῇ νήσῳ τῶν Ἰωαννίνων, ἐνθα καὶ συνέγραψε τὰς εἰρημένας ὀμιλίας.—Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Ν. Κατραμῆς ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσι (1831) *Φιλολογικοῖς ἀναλόκοις* Ζακύνθου σελ. 122—124 γράφει, χωρὶς νὰ παρέχῃ πειστικὰς ἀποδείξεις, ὅτι ὁ Μάξιμος ἐδίδαξεν ἐν Ζακύνθῳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ἔγραψεν ἐκεῖ τὰς ὀμιλίας του.

¹) Κατ' Ἀνδρόνικον Δημητρακόπουλον ἐν *Προσθήκαις καὶ διορθώσεσιν* εἰς τὴν Νεοελλ. Φιλολ. Κ. Σάθα (1871) σ. 35 καὶ ἐν *Ὁρθοδόξῳ Ἑλλάδι* (1872) σ. 146.

²) Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 60 (259) κώδικι τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καίρου φέρεται: «Ἐγρᾶφη καὶ παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Μαξίμου ἐπὶ ἔτους Ἱρρη' καὶ ἀπὸ Χριστοῦ αἰα' ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ δὲ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Κυριλλοῦ ἐγρᾶφη ἐπὶ ἔτους Ἱρρθ' ἀπὸ Χριστοῦ αἰαβ'». (Γ. Χαριτάκη, Κατάλογος κωδίκων τῆς Πατριαρχ. βιβλ. Καίρου ἐνθ. ἀνωτ.).

Ἐν τισὶ τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ ἡμετέρου Κώδικος τοῦ Μαξίμου, ὃν περιεγράψαμεν ἐν Παλαιογραφικῷ Ἐργᾶν ἡμῶν σελ. 80 φέρεται ἐπιγραφὴ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου καὶ Στουδίτου ὀμίλια... ἐν ἄλλαις «τοῦ αὐτοῦ σοφωτάτου κυρίου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου» καὶ ἐν ἄλλαις συνηθέστερον «τοῦ αὐτοῦ κυρίου Μαξίμου καὶ Στουδίτου».

³) Ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων» ἐν Βουκουρεστίῳ 1715 (σελ. 1180)

⁴) Ἐν Νέῳ Ἑλλάδι, Ἀθήναι 1872 (σελ. 454—455).

⁵) Dr Ph. Meyer, *Die theologische Litteratur der griechischen Kirche in sechzehnten Jahrhundert* Leipzig 1899 (σελ. 103—4, καὶ 134).

⁶) Πλεῖστα ἀντίγραφα τῶν Ὀμιλιῶν του φέρουσι ἐν τέλει τοῦ προλόγου του «αἰαδ' (=1614) Μαρτίου ζ' εἰς Ἰωάννινα».

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 109 κώδικι Ἀλεξίου Κολυβά, τῷ περιέχοντι Διδαχὰς τοῦ Μαξίμου φέρεται ἐν τέλει (Ν. Ἑλληνομνήμονος τ. II' (1916) σ. 468) «αἰαδ' Χριστοῦ Μαρτίου ζ' εἰς Ἰωάννινα». Πάντως ἡ χρονολογία εἶναι ἐσφαλμένη ἀντὶ τῆς ὀρθῆς αἰαδ', ἐκτεθέντος κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ε' μεταξὺ τοῦ χ καὶ δ.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 1948, 6 κώδικι (184 Μονῆς Φιλοθέου) τῶν Ἀγιορειτικῶν Κωδίκων

Ἐν Ἰωαννίνοις ὁ Μάξιμος συνέταξε (τῷ 1611) καὶ τὸν νῦν τὸ πρῶτον, ὡς νομιζομεν, δημοσιευόμενον ὀλόκληρον «*Στηλιτευτικὸν λόγον κατὰ Διονυσίου καὶ τῶν συναποσιτησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα*» ἅμα τῇ οἰκτρῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ ἡρωϊκωτάτου τούτου ἱεράρχου, ὃν δριμύτατα, ὡς μὴ ὄφελε, στιγματίζει ὁ Μάξιμος.

Τὸν στηλιτευτικὸν τοῦτον λόγον τοῦ Μαξίμου εὑρε πρῶτος ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 2 κώδικι τῆς ὀνομαστῆς παρὰ τὸ Πάγγαιον μονῆς τῆς Εἰκοσιφοίνισσης, τῷ περιέχοντι ὀμίλιαν τοῦ Μαξίμου, ὁ ἀοιδίμος Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, δημοσιεύσας καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, μετὰ τινων περὶ Μαξίμου καὶ τῆς στάσεως τοῦ Διονυσίου πληροφοριῶν, ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΖ' (1886) τόμου (ἱστοριολογικῆς ἐπιτροπῆς) τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου σελ. 44 κέ. Τότε ὁ Παπαδόπουλος-Κεραμεύς παρετήρησεν ὅτι «ὁ λόγος οὗτος δέον ἡμέραν τινὰ νὰ ἐκδοθῇ ἐντελής, ἐπειδὴ ἐν ταῖς στηλιτευτικαῖς φράσεσιν ὑπάρχουσι καὶ λεπτομέρειαι τινες περὶ τῆς ῥηθείσης ἀποστασίας, ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις προβληματικῆς εἰσέτι οὔσης»¹.

Ἄλλος κῶδιξ περιέχων τὸν στηλιτευτικὸν τοῦ Μαξίμου εἶναι ὁ ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγιοταφικῷ Μιστοχίῳ φυλαττόμενος ἀξιόλογος κῶδιξ ὑπ' ἀρ. 29 (νέου) 453 (παλαιοῦ) τῶν «Ὀμιλιῶν εἰς τὰς Κυρια-

Σπου. Λάμπρου (Cambridge 1895—1907), φέρεται ἐν τέλει: «*σχίε*» (=1615) ἐξ Ἰωαννίνων στ' Φεβρουαρίου κυρίου Μαξίμου ἀπόκρισις πρὸς τοὺς Ἄρτης».

¹) Καὶ ὁ φίλιτος ἱστοριοδίφης κ. Β. Μυστακίδης ἐνθ' ἄνωτ. (Παρνασσῶ τ. 10φ (1886) σ. 185 κέ.) πληροφορηθεὶς σχετικῶς παρὰ τοῦ Κεραμεύς γράφει: «*Εὐχῆς δ' ἔργον ἦν ἐὰν ἐδημοσιεύετο πλήρης ὁ λόγος οὗτος ὁ διασαφῶν καὶ διευκρινῶν σκοτεινότατον σημεῖον τῆς νεωτέρας ἱστορίας καὶ περιεργότατον ἅμα, τὴν ἀποστασίαν τοῦ Τρίκκης Διονυσίου*».

Τοῦ αὐτοῦ λόγου μικρὰ ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Εἰκοσιφοίνισσης καὶ ὁ *Θωμᾶς Πασχίδης* ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1887 *Ἱστοριολογίῳ τῶν Ἑλλήνων* (σελ. 96—97). Ὁ Πασχίδης γράφει: «*Τὸν Διονύσιον ὁ Πελοποννήσιος ἱερός Μάξιμος κατέκρινε διὰ λόγον δεινοῦ καὶ βαρυτίμου, ὃν ἀπήγγειλεν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων ναῷ*». Τὸ τελευταῖον δ' ὁμοίως τοῦτο δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τινος, οὐδὲ φαίνεται ἐκ τοῦ λόγου.

Τὸν περιέχοντα τὸν στηλιτευτικὸν τοῦτον λόγον κώδικα τοῦ Μαξίμου ἐζητήσαμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς μελέτην μεταβάντες εἰς Εἰκοσιφοίνισσαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1901, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ τὸν εὑρωμεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς. Τῷ 1911 ἐγράψαμεν τῷ ἀοιδίμῳ Μητροπολίτῃ Ἐλευθερουπόλεως Γερμανῷ, ἵνα πληροφορήσῃ ἡμᾶς σχετικῶς. Οὗτος ἐρευνήσας εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι δὲν εὑρε τὸν κώδικα. Βραδύτερον οἱ Βούλγαροι ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἤρπασαν καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς Εἰκοσιφοίνισσης καὶ τῆς ἐν Σέρραις μονῆς τοῦ Προδρόμου, ὃν ὀλίγα μόνον ἀπέδωκαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἐξετάσαντες τὸν ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσείῳ «*Κατάλογον παραλαβῆς χειρογράφων ἐκ Βουλγαρίας*» εἶδον ὅτι περιέχονται ἐν αὐτῷ πέντε κώδικες τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Μαξίμου, ὧν οἱ τέσσαρες ἀπόκεινται ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, εἰς δ' ἐν τῷ Χριστιανικῷ Μουσείῳ, δὲν εὑρωμεν ὁμοίως μεταξὺ αὐτῶν τὸν κώδικα τὸν περιέχοντα τὸν στηλιτευτικὸν λόγον.

κὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἤγουν ὄλου τοῦ ἔτους», ὃν περιέγραψε συντόμως μὲν ὁ Ἄθ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν *Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης τόμ. Δ'* σ. 44, ἐκτενέστερον δ' ἡμεῖς ἐν τῷ *Παλαιογραφικῷ Ἐράνῳ* ἡμῶν σ. 77¹⁾. Ἐκ τοῦ κώδικος τούτου ἀντιγράψαντες (ἀπὸ τῆς 9—11 Σεπτεμβρίου τοῦ 1914) ἐκδίδομεν ἐνταῦθα τὸν στηλιτευτικὸν τοῦτον λόγον τοῦ Μαξίμου.

Εἶναι περιέργον ὅτι, ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ ὁμιλίαι, ὡς καὶ τὸ Ἐγχειρίδιον κατὰ τοῦ Σχίσματος τῶν Παπιστῶν, τοῦ Μαξίμου εἶναι συντεταγμένα εἰς δημοδοστέραν γλῶσσαν, εἰς τοιαύτην δὲ γλῶσσαν μετήνεγκε τῷ 1606 καὶ τὸ κατὰ τῶν Ἰουδαίων σύγγραμμα τοῦ σοφοῦ διδασκάλου του Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ καὶ ἄλλα, ἐν τούτοις τὸν στηλιτευτικὸν συνέταξεν εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν, μιμούμενος τὸν μέγαν αὐτοῦ διδάσκαλον Πατριάρχην Μελέτιον τὸν Πηγᾶν καὶ τὸν διάδοχον ἐκείνου Κύριλλον τὸν Λούκαριν. Πιθανῶς ἐξεφώνησε τὸν λόγον τοῦτον ὁ Μάξιμος ἐν ἀπλῇ γλώσσῃ τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ μετέτρεψεν αὐτὸν εἰς ἀρχαιότροπον ῥητο-

1) Ὁ κώδιξ οὗτος 0,319×0,21 μονόστηλος ἐκ γραμμῶν 81, φυλλ. 370, περιέχει α) Προοίμιον (ἐν φ. 1-24) ἐκτενέστερον τοῦ τῶν ἄλλων κωδίκων ἀρχόμενον: «Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος τοῖς ἀπανταχοῦ εὐρισκομένοις. ἀδελφοῖς Ἱερωμένοις τε καὶ λαϊκοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν αἰ. Ἐπρεπε καθὼς λέγει ὁ Μέγας Χρυσόστομος.» Τέλος «καὶ κάμνει τοὺς ἀνθρώπους εὐδαίμονας: Ἐρρωσθε πάντες ἀμήν: ἀρχὴ μαρτίου ζη εἰς Ἰωάννινα».

β) Τῷ προομίῳ ἔπεται (φ. 25—26) Πίναξ τῶν διδασκῶν, οὗ ἐν τέλει σημειοῦνται τάδε. «Ἴδὸ παρὸν βιβλίον ἐπιτάμην παρὰ τοῦ μεγάλου ρήτορος Θεσσαλονίκης, τοῦ ἡμετέρου υἱοῦ κατὰ πνεῦμα κυρίου Ἀσάνη ἀρχαῖον Ἰανουαρίου Ἰνδ. δη. Ὁ Σεργῶν Δανιὴλ» (μονοκονδυλιά) εἶτα ἀκολουθοῦσι (ἐν φ. 27—344) λόγοι ἢ ὁμιλίαι ἐβδομήκοντα καὶ τέσσαρες εἰς γλῶσσαν ἀπλῆν ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὰ Φῶτα. (Ἄρχ.) «Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς. Τούτων ἡ τελευταία (ἐν φ. 119—120) «Λόγος κοινὸς περὶ τῶν μαντευομένων καὶ τῶν δυοίων». [Τοῦτον, ἐνδιαφέροντα ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, ἔχομεν ἔτοιμον πρὸς προσεχῆ δημοσίευσιν].

γ) «Τοῦ σοφωτάτου Μαξίμου Ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου καὶ τῶν συναποσησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα» (φ. 10—347—353). Ἐκ τῆς ἐρυθρῆς μελάνη γεγραμμένης ταύτης ἐπιγραφῆς, περὶ τὰ μέσα ἴσως τοῦ 15' αἰῶνος ἀπεξέστησαν διαφαινόμεναι αἱ λέξεις «Πελοποννησίου» ἀντικαταστάσα διὰ τοῦ Πελοποννησιώτης καὶ «εἰς Ἰωάννινα». Ἐν τέλει τοῦ στηλιτευτικοῦ, ὃς μόνος ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῷ κώδικι ὁμιλιῶν τοῦ Μαξίμου συνετάχθη ἐν γλώσσῃ ἀρχαίᾳ, σημειοῦνται τάδε: «ἀρχαῖα Σεπτεμβρίου κδη [ἡμίσεστα δὲ κατὰ συνέχειαν] εἰς Ἰωάννινα ἐγκλείστω μοι ὄντι ταυτὶ γέγραπται Μαξίμου Ἱερομονάχου».

δ) Μετὰ τοῦτον φέρεται λόγος «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν πολλὰ λυπομένων ἐν τεθνεῶσιν, ὅτι οὐ χρῆ λυπεῖσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν», (φ. 358β—370β).

Σημείωσις.—Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ τὸ κείμενον εἶναι γεγραμμένον ἄνευ ὑπογεγραμμένης ἐν τῇ δοτικῇ τοῦ ἐνικοῦ τῶν ὀνομάτων τῆς α' καὶ β' κλίσεως καὶ τῷ β' καὶ γ' προσώπῳ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνικοῦ, ἄνευ κεφαλαίων ἐν τοῖς κυρίοις ὀνόμασι, ἄνευ διαιρέσεως εἰς κεφάλαια, καὶ μετὰ πλημμελεστάτης στίξεως. Εἰς τὸν Στηλιτευτικὸν ἐθέσαμεν τὴν ὑπογεγραμμένην καὶ τὰ κεφαλαία γράμματα ὅπου ἔδει καὶ διορθώσαμεν τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη καὶ τὴν στίξιν, θέσαντες ἐν ἑκκοσημειώσει τὰς ἐσφαλμένους γραφὰς τοῦ κώδικος.

ορικὸν γύμνασμα, χάριν τῶν μαθητῶν του, καὶ ὡς παραμόνιμον ὑπόδειγμα ῥητορικοῦ λόγου στηλιτευτικοῦ, ἀποτρεπτικοῦ τῶν, κατ' αὐτόν, φαύλων πράξεων, ὡς γράφει ἐν τῷ προλόγῳ του.

Ὁ Μαξίμος, ὦν ὑπεράγαν συντηρητικὸς ὡς πρὸς τὰ πολιτικά του φρονήματα, καὶ προσεγγίζων, παρὰ τὴν μεγάλην σοφίαν του, τὰ ὅρια τῆς πολιτικῆς δουλοφροσύνης, διακείμενος δὲ δυσμενέστατα καὶ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς (ὡς δὲν ἀποκρύπτει τοῦτο ἐν τοῖς προοιμίοις τῶν Ὁμιλιῶν του ¹ καὶ τοῦ Ἐγχειριδίου κατὰ Λατίνων ² καὶ ἐν τῷ Στηλιτευτικῷ του, ἀντεπεξήρατο ἐν Ἰωαννίνοις δριμύτατα διὰ τῶν δμιλιῶν του, νεαρὸς αὐτὸς τὴν ἡλικίαν, κατὰ τοῦ διαφλεγομένου ὑπὸ φιλελευθέρων αἰσθημάτων ἐνθουσιώδους ἑβδομηκονταετοῦς ἱεράρχου Διονυσίου, ὅστις διὰ τῶν φλογερῶν καὶ πατριωτικωτάτων αὐτοῦ κηρυγμάτων γοητεύσας καὶ συναρπάσας τὸν διψῶντα ἐλευθερίας Ἠπειρωτικὸν λαόν, ἔτρεψεν αὐτόν πρὸς ἀποδοκιμασίαν τοῦ ἄλλως σοφοῦ ἱεροκήρυκος Μαξίμου, ὡς ὁμολογεῖ οὗτος ἐν τῷ Στηλιτευτικῷ του.

Ὁ Μαξίμος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ἀδικεῖ μεγάλως τὸν ἡρωικὸν Διονύσιον, ὃν ἀποκαλεῖ ἐξάγιστον, σπορέα τῶν κακῶν καὶ ὀλεθρίων ἐφευρετὴν ἀνόητόν τε καὶ φρενὸληπτόν, ἀπολέσαντα τὰς φρένας παντάπασι, θρασύτητι ἐνθεθραμμένον, Τυφῶ δαίμονα, ἐμβρόντητον, ἄθλιον, μαινόμενον, ἀγύρτην, ἀπατεῶνα, πάσης ἀκαθαρσίας γέμοντα, Δαιμονύσιον, νέον Ἰουλιανόν, νέον διάβολον, πανῶλη καὶ κακεντρεχῆ, κάκιστ' ἀπολούμενον, λύκον κ.τ.τ.

Εἰς τὴν ἀνοικτίρμονα κατὰ τοῦ Διονυσίου ἐπίθεσιν, ἦν οὐδ' ὁ φρικαλέος θάνατος τοῦ ἡρωικοῦ πρεσβύτου ἐμάλαξε, συνετέλεσε πάντως καὶ ὁ τρόμος ὑφ' οὗ εἶχον καταληφθῆ πάντες ἐν Ἰωαννίνοις, μετὰ τὴν τραγικὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς κακουργίας τῶν Τούρκων, ὧς ἀναφέρει καὶ ὁ Μαξίμος ἐν τῷ στηλιτευτικῷ. Τότε, φαίνεται, ὁ Μαξίμος ὦν ἐγκλειστος ἐν εἰρκτῇ καὶ θέλων νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς Τούρκους, ὑπερέβη πᾶν μέτρον ψόγου στηλιτεύων τὸν μαρτυρικῶς ἀποθανόντα καὶ ἄξιον τοῦλάχιστον συμπαθείας, ἂν μὴ θαυμασμοῦ, ἔθνομάρτυρα Διονύσιον.

B'

Τὰ κατὰ τὸν Διονύσιον καὶ τὴν στάσιν αὐτοῦ ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1611

Ὁ Ἐπίσκοπος Τρίκκης Διονύσιος, πιθανῶς ἐξ Ἠλείρου καταγόμενος, ¹ ἀποτυχὼν εἰς τὴν πρώτην ἐν Τρίκκῃ κατὰ τὸ 1601 ἐπανάστασιν

¹) Δ. Σάργου Παλαιογρ. Ἔρρανος σ. 76. ²) σ. 2.

³) Τοῦτο πρῶτος, καθ' ὅσον γινώσκωμεν, παρεδέχθη εἰς τὰ Ἐθνικά ἑορμὰτά του.

αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων, μεθ' ἣν καὶ καθηρέθη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ἐδραπέτευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἰσπανίαν. Ἐκεῖ προσεπάθησε νὰ παρασκευάσῃ νέαν ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ πρὸς τοῦτο προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ διαφόρων, καὶ κυρίως μετὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Δουκὸς τοῦ Νεβέρς Καρόλου Β', ὅστις ἀξιῶν ὅτι εἶχε δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Βυζαντιτικοῦ θρόνου, ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, διετέλει εἰς σχέσεις μετὰ διαφόρων ἱεραρχῶν καὶ προκρίτων τῆς δεδουλωμένης Ἑλλάδος, ἀποστείλας καὶ ἀντιπροσώπους του εἰς Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ Διονύσιος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ στηλιτευτικοῦ του λόγου, καταγγελοῦν ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἰσπανίᾳ εἶχε καταδιωχθῆ, καθ' ὅσον καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἰταλία, ἰδίᾳ δὲ ἡ Βενετία, εἶχον βλέψεις ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, πιθανῶς δὲ καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, καὶ διὰ τοῦτο δυσμενῶς ἔβλεπον τὰς προσπάθειάς τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀπελευθέρωσιν. Δι' ὃ καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν. Πιθανῶς ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Διονύσιος εἶχε συναντηθῆ καὶ μετὰ τοῦ Κρητὸς ἔθνεργου Ἰωάννου Μινῶτου,¹ ὅστις εἶχε συνεννοηθῆ καὶ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Δ' ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν του καὶ παραχωρῶν αὐτῷ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως ἐκείνου ἐματαίωσε πᾶσαν ἐνέργειαν. Ὁ Μινῶτος ἀναχωρήσας ἐκ Γαλλίας περιεφέρετο εἰς ἄλλα μερῆ τῆς Εὐρώπης ζητῶν νὰ ἐξεγείρῃ κατὰ τῶν Τούρκων ἄλλας χώρας. Ὁ Διονύσιος ἐκδιωχθεὶς πιθανῶς ἐξ Ἰταλίας ἐφθασεν εἰς τὴν Ἡπειρον, λαθῶν ὑποσχέσεις παρὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβέρς καὶ ἄλλων.²

Προπαρασκευάσας τὰς ψυχὰς τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸς ἐπανάστασιν διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ ἔθνεργητῶν κηρυγμάτων, ἐξεκίνησεν ὁ ἥρωικὸς ἱεράρχης τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1611 κατὰ τῶν Τούρκων εἰς Ἰωάννινα, ἡγούμενος ὑπεροκτακασίων περίπου ἀνδρῶν, νέων κατὰ τὸ πλεῖστον, ὀπλισμένων διὰ ῥοπαλῶν, γέρων αὐτὸς ἑβδομηκοντοῦτης, ἐλπίζων, φαίνεται, καὶ εἰς ἔξωθεν βοήθειαν. Φονεύσας πλείστους Τούρκους ἐπέπρωτο νὰ ἴδῃ τὰ ὀδυνηρότατα ἀποτελέσματα τοῦ ἀνετοιμάστου κινήματός του. Ἡ στάσις κατεστάλη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἵτινες κατ' ἀρχὰς εἶχον θορυβηθῆ, οἱ ἐπαναστάται καὶ ἄλλοι πολλοὶ κα-

(1902 σελ. 200) ὁ ἐξοχος Ἡπειρώτης διηγηματογράφος καὶ ἀγαπητὸς ἡμῶν φίλος κ. Χ. Χρηστοβασίλης.

¹) Θ. Βελλιανίτης ἐν ἐφημερίδι «Ἔθνος» (Ἀθηνῶν) τῆς 24 Μαρτίου 1924.

²) Πρὸβλ. καὶ Π. Ἀραβαντινοῦ Χρονογραφίαν τῆς Ἡπείρου τομ. Α' σ. 220. — Κ. Σάθα Τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα σ. 210. — Κ. Παπαρηγοπούλου Ἱστορίαν τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους τομ. Ε' (1887) σ. 629—631.

Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ. (Κ. Σάθα Τουρκ. Ἑλλάς σ. 215) φέρεται «(Ὁ Διονύσιος) ὄντας κακογνώμων καὶ κακὸς τρόπος, ἐπέισθη εἰς λόγους καὶ ὑποσχέσεις Φράγκων, καὶ συνεργεῖα δαιμονικῆ ἐμάζωξε πλῆθος ἰκανὸν καὶ ἐκίνησε κατὰ τῶν κρατούντων Τούρκων πόλεμον ὀρμήσας πρὸς τὰ μέρη τῶν Ἰωαννίνων».

τσοφάγησαν και αὐτὸς κρυφθεὶς εἰς τὸ ὑπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῷ φρουρίῳ σπήλαιον (ὃ καὶ νῦν «Τρυπα τοῦ Σκυλλόσοφου» καλεῖται) καὶ ἀνευρεθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐξεδάρη ζῶν, τὸ δὲ δέγμα του, πληρωθὲν ἀχύρων ἀπεστάλη πρὸς τὸν Σουλτᾶνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιφερόμενον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν πρὸς παραδειγματισμὸν.

Ἱστορικαὶ πηγαὶ τῶν κατὰ Διονύσιον καὶ τὰς στάσεις αὐτοῦ.

Πλὴν τοῦ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενου ἐνταῦθα ὀλοκλήρου Στηλιτευτικοῦ λόγου Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου κατὰ Διονυσίου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συναποστησάντων, ὅστις χρησιμεύει καὶ ὡς ἱστορικὴ πηγή, τὰ κατὰ τὸν Διονύσιον τοῦτον καὶ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων στάσιν αὐτοῦ ἐν Τρίκῃ γινώσκωμεν μέχρι τοῦδε κυρίως:

α) Ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ νεομάρτυρος Σεραφείμ ἀρχιεπισκόπου Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου, γραφείσης ὑπὸ Ἀναστασίου Γορδίου¹:

β) Ἐξ ἐπισήμου πράξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀποκηρυξάσης τῷ 1601 τὸν Διονύσιον ὡς Μητροπολίτην Λαρίσης διὰ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων πρώτην ἐπανάστασιν αὐτοῦ².

Τὴν δ' ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1611 στάσιν τοῦ Διονυσίου γινώσκωμεν ἐκ τοῦ ὑπὸ ἀνωνύμου, πάντως κληρικοῦ, συνταχθέντος Ἡπειρωτικοῦ Χρονικοῦ, ἐπιγραφομένου «Ἀποστασία τοῦ κοινῶς λεγομένου Σκυλοσόφου καὶ ἔξωσις τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τὸ Κάστρον»³.

Ἡ καθάρσις τοῦ Διονυσίου ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ἐν Τρίκῃ ἐπανάστασιν αὐτοῦ κατὰ τῶν Τούρκων.

Δὲν κρίνομεν ἄσκοπον ν' ἀναδημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα ὡς δυσεύρετον καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, δι' ἧς καθηρέθη ὁ Διονύσιος ὡς Μητροπολίτης Λαρίσης, ὅφ' ἦν ὑπήγετο τότε καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Τρίκης, καὶ ἐξελέγη διάδοχος αὐτοῦ ὁ Μέγας Πρωτοσύγκελλος Θεωνᾶς.

ε' Ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ μεγάλου πρωτοσυγκέλλου Θεωνᾶ εἰς Μητροπολίτην Λαρίσης ἐπὶ διαδοχῇ τοῦ ἐκπιώτου γενομένου Διονυσίου.

Ἐπειδὴ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὁ χρηματίσας Λαρίσης Διονύσιος πρότερον κολλάκις παραινεθεὶς καὶ ἐπιτιμηθεὶς, παρὰ τὸ ἐπιτροπεύοντος

¹) Ἀνεδημοσιεύθη αὕτη ἐν Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι Κ. Σάββα (1869), σ. 215—221

²) Ἐδημοσιεύθη ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ Κ/πόλεως ἔτ. Β' (1882) σ. 780.

³) Τὸ Χρονικὸν τοῦτο ἐδημοσίευσε κατὰ πρῶτον ὁ Rouqueville ἐν Voyage dans la Grèce. Paris 1821 V, p. 282 ἑλληνιστὶ καὶ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει. — Εἶτα ἐξεδόθη τὸ Χρονικὸν τοῦτο ἐν τῇ Βυζαντινῇ τῆς Βόννης Τομ. XLVI (τῷ 1849) ὑπὸ τοῦ Immanuel Bekker ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Historia politica Constantinoupolis. Epirotica

τόν πατριαρχικόν θρόνον μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας κὺρ Μελετίου ἀποδοῦναι τε καὶ ἀποτίσαι τὴν πατριαρχικὴν ζητείαν τε καὶ βοήθειαν, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις τὰ τῆς βασιλείας χαράτσια ἐφάνη ἐν πᾶσιν ἀπειθῆς καὶ καταφρονητῆς τῶν τότε καὶ τῶν μετὰ ταῦτα δοθέντων πατριαρχικῶν συνοδικῶν γραμμάτων, καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἀποτίσαι οὐδέν, παριδὼν καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς ἀποσταλέντας περὶ τούτου ἐξάρχους, καὶ δὴ τὸ χεῖριστον, ὅτι μηδὲν παρέχων ἐκ τῶν ἰδίων ἐλάμβανε καὶ τὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἰδιοποιεῖτο αὐτὰ, ζημίαν προξενῶν τῇ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ πάσῃ τῇ ἡμῶν ἀδελφότητι καὶ ὑπόδικον ἑαυτὸν ποιῶν καθαιρέσει τελείᾳ κατὰ τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, ἃ δὴ καὶ ἕτεροι πεπόνθασι παραπλήσια αὐτοῦ μὴ ὑποταγέντες. Πρὸς δὲ πάντων ὡς ἐπιστώθημεν παρὰ πολλῶν, καὶ φανερόν ἐστι τοῖς πᾶσι, πράγμα ἐτόλμησεν ἐπιβλαβὲς καὶ ἐπόλεθρον κατὰ τε τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ταύτης καὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν εὐσεβῶν· καὶ γὰρ τολμηρῶς τε καὶ ἀλογίστως ἀποστασίαν μελετήσας κατὰ τῆς βασιλείας τοῦ πολυχρονίου βασιλέως σουλτὰν Μεχμέτ καὶ πολλὰ τῶν ἀτόπων διανοηθεὶς καὶ σκεψάμενος, πάνυ ὄντα μεστὰ ἐπιβουλῆς καὶ κινδύνων θανατηφόρων, πολλοὺς μὲν τῶν ἐκεῖσε ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀρχιερέων, αἰσχίστῳ θανάτῳ ἀποπεσεῖν παρεσκεύασεν, ἔπειτα δὲ ἀναπολόγητον ἑαυτὸν γινώσκων, ἀπέδρα εἰς τόπους ἀλλοτρίους τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καὶ ἀδυνάτως ἔχει ἐπανελθεῖν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς ἀναφανεὶς τῆς βασιλείας ἐπίβουλος. Ἐπειδὴ φεῦ τοιαῦτα ἐτόλμησεν ὁ αὐτὸς Λαρίσης ἐν τοιαύταις ἡμέραις, ὡς μὴ ὄφελεν, ἡμεῖς οἱ καθιερωθέντες τανῦν ἐνταῦθα ἀρχιερεῖς, προστάξει τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κὺρ Ματθαίου, συνήλθομεν ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῶ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ τροπαιοφόρου, καὶ ἐποιήσαμεν ψήφους κανονικὰς εἰς τὴν ἁγιωτάτην Λαρίσης μητρόπολιν, χηρεύουσαν γνησίου ἀρχιερέως ἤδη μῆνας ἕξ, καὶ ἐν αὐταῖς ἐθήκαμεν α') μὲν τὸν τιμιώτατον μέγαν πρωτοσύγκελλον τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἱερομόναχον καὶ πνευματικὸν κὺρ Θεωνᾶν, β') τὸν δσιώτατον ἱερομόναχον κὺρ Δωρόθεον καὶ γ') τὸν ἱερομόναχον κὺρ Σαμουήλ, ὅθεν καὶ ἐσημειώθησαν καὶ κατεστρώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει ζρθ' (7109=1601) ἰνδικτιῶνος ιδ' κατὰ μῆνα μάϊον ιε' >.

(σ. 247—253).—Τρίτος ἐξέδωκεν αὐτὸ (οὐχὶ ἄνευ σφαλμάτων) ὁ Κ. Σάρας ἐν τῇ Τουρκοκρατούμένῃ Ἑλλάδι (1869) σ. 211—214 καὶ τέταρτος ὁ Ἰ. Λαμπρίδης ἐν τοῖς Ζαγοριακοῖς του (Ἀθήναι 1870) σ. 308—311.